

İngiliz Muhibler Cemiyeti Hakkında Bazı Notlar ve Belgeler

Doç. Dr. Mehmet DEMİRYÜREK*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı İngiliz Muhipler Cemiyeti ile ilgili bazı belgeleri ortaya çıkarmak ve değerlendirmektir. İngiliz Muhipleri Cemiyeti Mütareke Devri'nde Sait Molla tarafından kuruldu. Cemiyetin lideri Sait Molla bütün belediye başkanlıklarına bir telgraf göndererek cemiyetin şubelerinin açılmasını ve İngiliz mandasının istenildiğini hükûmete, müttefik temsilciliklerine ve gazetelere telgrafla bildirilmesini istedi. Çünkü, ona göre tek kurtuluş yolu İngiliz mandasının kabulü idi.

Anahtar Kelimeler : İngiliz Muhibler Cemiyeti, Sait Molla, İstanbul Hükûmeti

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal and evaluate some documents about the English Friendship Association was established by Sait Molla in the period of Mudros Armistice. It was founded in 1919. It's leader, Said Molla, sent e telegraph all mayoralities and wanted that the Turkish people should establish the branches of that association everywhere, wanted the British Mandate, and sent telegraphs to the Turkish Government in İstanbul, the representatives of Allied Powers and the newspapers. Because, according to Said Molla, the only salvation way was the British mandate. But Said Molla was not supported by the Turkish Government and the Turkish People.

Key Words: English Friendship Association, Sait Molla, İstanbul Government

GİRİŞ

İngiliz Muhipler Cemiyeti, faaliyetleri ve temsil ettiği zihniyet açısından Mütareke Dönemi'nin (1918-1922) önemli kuruluşlarından biridir. Cemiyetle ilgili yapılmış bazı çalışmalar vardır. Bu cümleden olarak Tarık

* Lefke Avrupa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Zafer Tunaya¹'nin, Fethi Tevetoğlu²'nun, Cengiz Dönmez³'in ve Musa Çadırcı⁴'nin çalışmaları zikredilebilir. Konuyu en son inceleyenlerden birisi olan Cengiz Dönmez'in çalışmasında (Ankara 1999) Türk İnkılap Tarihi Arşivi'ndeki bol sayıda bulunan belgeler kullanılmadığı gibi, bu eserde ek olarak yayımlanan hiçbir belge de doğrudan doğruya İngiliz Muhipler Cemiyeti ile ilgili değildir. Fethi Tevetoğlu'nun çalışmasının daha eski, ama daha kapsamlı ve değerli olduğu dikkati çekmektedir. Musa Çadırcı'nın makalesi ise doğrudan doğruya belge yayını özelliği taşımakta olup çok kıymetlidir. Ama kendisinin de belirttiği üzere sınırlıdır. Bu nedenlerle konunun ileride bir başka araştırmacı tarafından yeniden ele alınması gerekecektir.

Bizim amacımız ise konuyu ileride ele alacak araştırmacıya yardımcı olacak bazı belgeleri değerlendirerek yayımlamaktır. Bu maksat doğrultusunda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bazı belgeler ile 1921 yılına ait ve Kastamonu'da bulunmuş⁵ bir not defterindeki bilgileri değerlendirmeye çalışacağız.

İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin Kuruluşu

İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin 20 Mayıs 1919 tarihinde kurulduğu bilinmektedir.⁶ Yine bilinen bir başka konu da Cemiyet Başkanı Sait Molla imzasıyla, 23 Mayıs 1919 tarihinde bütün belediye başkanlıklarına gönderilen bir telgrafnamenin olduğudur. Bu telgrafnamenin içeriği de kısmen bilinmektedir. Cengiz Dönmez'e göre, "*Cemiyetin kuruluşunu gerçekleştiren Said Molla da, Cemiyetin kuruluşuyla ilgili olarak, 23 Mayıs'ta bütün belediye başkanlarına birer telgraf göndererek İstanbul'da İngiliz Muhibler Cemiyeti'nin kurulduğunu haber vermiştir.*"⁷ Fethi Tevetoğlu'na göre ise, "*Said Molla (...) bütün belediye başkanlarına birer telgraf göndererek az önce kurulmuş olan cemiyeti yeni mahalli şubeler açmak suretiyle desteklemelerini istedi.*"⁸ Konuya **Nutuk**'da değinen Mustafa Kemal Paşa da "*O günlerde İngiliz Muhibler Cemiyetiyle birlik*

¹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt:2, **Mütareke Dönemi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.463-481.

² Fethi Tevetoğlu, **Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, TTK, Ankara 1998, s.52-143.

³ Cengiz Dönmez, **Millî Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet:İngiliz Muhibleri Cemiyeti**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1999.

⁴ Musa Çadırcı, İngiliz Muhibleri Cemiyetine İlişkin Belgeler, **Atatürkçü Bilinç Dergisi**, (Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), C.1,Sayı:1, Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya 1994, s.74-102.

⁵ Defter Kastamonulu öğrencim Feyza Büyükdağ tarafından bulunmuş olup kendisinin arşivindedir.

⁶ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt:2, **Mütareke Dönemi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.463. Ayrıca bkz. yukarıda zikredilen eserler.

⁷ Cengiz Dönmez, a.g.e, s.62.

⁸ Fethi Tevetoğlu, (Jaschke'den naklen) a.g.e, s.57. "*Aynı gün (23 Mayıs 1919 Cuma) Said Molla; bir telgrafla bütün belediye başkanlarına 'İstanbul'da İngiliz Muhibleri Cemiyeti'nin kurulduğunu bildirmiştir.*" A.g.e, s.62. "*Said Molla'nın imzasıyla bütün vilayetlere ve müstakil ilçelere telgraflar çekilmiş, halk bu cemiyete girmeye davet edilmiştir.*" A.g.e, s.67.

olarak bütün ulusça İngiltere'den yardım istenmesinin bu dernek adına, Said Molla imzasıyla bütün belediye başkanlıklarına bir telle bildirildiğini (...)”belirtmektedir.⁹

Sait Molla'nın Telgrafının İçeriği

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere konuyla ilgili eserlerde, söz konusu telgrafa ve içeriğine kısaca değinilmekle yetinilmiş, bizim görebildiğimiz kadarıyla, bu telgrafnamenin aslını, kopyasını veya ayrıntılı içeriğini yayımlayan olmadığı gibi, bu telgrafa İstanbul hükûmetinin ve vilayetlerin tepkisini ele alan bir çalışma da yapılmamıştır. İşte biz öncelikle bu konulara açıklık getirmeye çalışacağız.

Söz konusu telgrafnamenin içeriği ile ilgili en ayrıntılı bilgiyi şu ana kadar sadece iki kaynak zikretmiştir. Bunlardan birincisine göre, Said Molla'nın telgrafında “*Dersaadete'te İngiliz Muhibleri Cemiyeti teşekkül ettiği ve her tarafta bu cemiyete iştirak ile İngiltere müzaheretinin talep edilmesi lüzumu*”¹⁰ bildirilmekte idi. İkinci kaynağa göre ise “*23 Mayıs'ta İstanbul'da Said Molla imzasıyla belediye reislerine gelen telgrafta:İstanbul'da İngiliz Muhipleri Cemiyeti teessüs ettiğini ve vilâyatta dahi bu yegâne selâmet ve necabet yoluna salık olduklarını ve İngiliz muhabbet ve taraftarlığı hususundaki hissiyât-ı fevkalade-i umûmiyelerini ve İngiliz müzaheretini talep ettiklerini bilâ-istisna tekmil mümessillere ve hükûmete ve gazetelere derhal telgrafla iş'ar edilmesi talep olunuyordu.*”¹¹

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelere göre ise, Said Molla'nın telgrafı üzerine bazı vilayetler hükûmete başvurarak duruma açıklık getirilmesini istemişlerdir. Bu telgrafnamelerde Said Molla'nın söz konusu telgrafı da özetlendiği için telgrafnamenin ayrıntılarını öğrenmemiz mümkün olmaktadır.

⁹ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Türk Dil Kurumu Yayınları:220/1, Atatürk Dizisi:1, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1981, s.20. Atatürkle ilgili başka eserlerde de şu bilgiler vardır: “*Said Molla imzasıyla belediye riyasetlerine keşide edilmiş olan malum telgrafnamenin (...)*” Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Cild:3, Vesikalar, MEB yayını, İstanbul 2000, s.914-915, Vesika No:25; “*İstanbul'dan Said Molla imzalı bir telgrafın her taraf belediye başkanlıklarına çekildiğini öğrendim.(...)*”**Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Kaynak Yayınları, Cilt:3, İstanbul 1999, s.328; “*Beş gün evvel Said Molla imzasıyla bütün belediye başkanlarına tamimen gelen bir telgrafta, her tarafta İngiliz Muhibler Cemiyeti kurulmasıyla İngiliz yardımını isteme çağrısında bulunuluyordu. (...)*”**Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Kaynak Yayınları, Cilt:3, İstanbul 1999, s.333; “*İngiliz Muhipler Cemiyeti Başkanı Said Molla, belediye başkanlarına çektiği telde, derneğin kurulduğunu bildirdi. Telgrafta 'İngiliz mandası istediğinizi bütün itilaf temsilcilerine, hükûmete ve gazetelere bildirin' dedi.*”Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, I. Cilt, TTK Yayını, Ankara 1993, s.270; “*23 Mayıs 1919'da Said Molla imzasıyla belediye başkanlarına telgraflar çekilmiş, İstanbul'da İngiliz Muhibler Cemiyeti'nin kurulduğu ve İstanbul'un tek kurtuluş yolu etrafında toplandığı, İngiliz taraftarlığı ve onların yardımlarının istenmesi ve hükûmete, gazetelere bu konuda telgraflar çekilmesi istenmişti.*”Berna Türkdoğan, **Millî Mücadele Tarihi:Makaleler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s.108.

¹⁰ **Türk Palamento Tarihi**, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönemi 1919-1923, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:4, Ankara 1994, s.44. (Mustafa Kemal Paşa'nın 24 Nisan 1920 tarihli konuşması)

¹¹ Kâzım Karabekir, **İstiklâl Harbimiz**, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1960, s.33-34.

Sait Molla'nın telgrafı üzerine Kütahya'dan, Silifke'den, Sivas'tan, Bursa'dan ve İzmit'ten Dahiliye Nezareti'ne telgraflar gelmiş ve konuyla ilgili olarak hükümetten açıklama istenilmiştir.¹²

Bu telgraflardan özellikle Bursa ve Kütahya'dan çekilen telgraflar bize Sait Molla'nın telgrafının içeriği hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bursa'dan 24 Mayıs 1919 (Sait Molla'nın telgrafının ertesi günü) tarihinde ve "Vali Vekili Şefik" imzasıyla Dahiliye Nezareti'ne çekilen telgrafnameye göre "Bu kere Dersaadet'te teşekkül eden İngiliz Muhipler Cemiyeti müessislerinden Said Molla Bey tarafından Belediye Riyaseti'ne çekilen telgrafta vatanımızın imkân-ı istihlâsını te'min için vilayet ahâlisinin hemen cemiyet-i mezkûreye iştirak eylediklerini ve İngiliz muhabbet ve taraftarlığı hususundaki hissiyât-ı fevkalade-i umumiyeleriyle İngiliz müzaheretini talep ettiklerini bila-istisna tekmil mümessillere ve hükümet ve gazetelere derhal telgrafta iş'ar eylemeleri muktezi idüğü (...)"¹³ bildirilmiştir.

Kütahya'dan 25 Mayıs 1919 (Sait Molla'nın telgrafından 2 gün sonra) tarihinde "Mutasarrıf Fevzi" imzasıyla Dahiliye Nezareti'ne gönderilen telgrafnameye göre ise "Said Molla imzasıyla belediye riyasetine çekilen telgrafnamede vatanın imkân-ı istihlâsını İngiliz müzaheretinde gören heyet İngiliz Muhibleri Cemiyeti'ni teşkil ettiklerinden vilâyattaki ahâlinin de bu cemiyete iştirak eylediklerini ve İngiliz muhabbet ve taraftarlığı hakkındaki hissiyât-ı umumiyelerini ve İngiliz müzaheretini talep ettiklerini bilâ-istisna tekmil mümessillere ve hükümete ve gazetelere telgrafta iş'ar eylemeleri lüzumu bildirilmektedir."¹⁴

Silifke, Sivas ve İzmit'ten gelen telgraflar ise yukarıdakiler kadar ayrıntılı değildir. Örneğin Silifke'den gelen telgrafa göre, "Dersaadette teşekkül etmiş olan İngiliz Muhibleri Cemiyeti tarafından Belediye Riyaseti'ne çekilen telgrafta vatanımızın ümid-i istihlâsı İngiliz müzaheretinde görüleceği anlaşıldığından vilayetçe İngiltere taraftarlığı hakkında hükümete ve düvel-i itilâfiye mümessillerine müracaat edilmesi"¹⁵ istenilmiştir.

¹² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnifin Kodu: DH.KMS, Tarih: 1331.S.26, Dosya No: 52-1, Gömlek No:98.

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnifin Kodu: DH.KMS, Tarih: 1331.S.26, Dosya No: 52-1, Gömlek No:98.

¹⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnifin Kodu: DH.KMS, Tarih: 1331.S.26, Dosya No: 52-1, Gömlek No:98.

¹⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnifin Kodu: DH.KMS, Tarih: 1331.S.26, Dosya No: 52-1, Gömlek No:98; Sivas'ta gelen Telgrafname de ise "Said Molla imzasıyla Belediye'ye varid olan telgrafnamede İngiltere Devleti'nin müzaheretine müracaat etmek üzere İngiliz Muhibbler Cemiyeti teşkil ettiğinden taşralarda dahi böyle heyetin teşkil ve İngiliz mümessiline müracaat eylemesi beyan olunmuş (...)" tur, denilirken İzmit'ten gelen telgrafta ise sadece "İngiliz Muhibleri Cemiyeti namına Said Molla tarafından Belediye riyasetine gelen telgrafnamede her taraftan İngiliz müzaheretine müracaat olunması (...)"nın istenildiği belirtilmektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz telgrafları göz önüne aldığımız zaman 23 Mayıs 1919 (Cuma) tarihinde Sait Molla imzasıyla belediye başkanlıklarına gönderilen telgrafın içeriğinin şu maddelerden oluştuğunu söyleyebiliriz:

1.İngiliz Muhipler Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyeti kuranlar vatanın kurtuluş imkanını İngiliz “*müzaheretinde*” görmektedirler.

2.Vatanın kurtuluş imkanını temin için vilayet halkı hemen bu cemiyete katılmalıdır.

3.Halk bu cemiyete katıldığını, İngilizseverlik ve İngiliz taraftarlığı hakkındaki genel hislerini ve İngiliz “*müzaheretini*” talep ettiğini İstanbul’daki bütün yabancı temsilciliklere, hükûmete ve gazetelere telgrafla bildirmelidir.

Sait Molla’nın Telgrafı ve İstanbul Hükûmeti’nin Tutumu

Sait Molla’nın bu telgrafı çektiği sırada Sadrazam Damat Ferit Paşa’dır. Dahiliye Nazırı ise Ali Kemal Bey¹⁶’dir. Telgrafa ilk tepki, Sait Molla’nın telgrafı ile aynı tarihi taşımaktadır. 23 Mayıs 1919 tarihli olan ve “*İzmit Mutasarrıfı Ahmet*” imzasını taşıyan telgrafnamede, İngiliz Muhipler Cemiyeti adına Said Molla tarafından Belediye Başkanlığı’na bir telgraf gönderildiği, bu telgrafta her taraftan “*İngiliz müzaheretine müracaat*” edilmesinin istenildiği ifade edildikten sonra “*Bu babdaki iradeleri müsta’ciliyet ve ehemmiyetle müsterhamdır.*”¹⁷ deniliyordu.

24 Mayıs’ta Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi’ne ulaşan 23 Mayıs 1919 tarihli bu telgrafa Hükûmetin hemen cevap vermediği anlaşılmaktadır. Çünkü bu telgraf ancak 24 Mayıs 1919 tarihli olan ve Bursa’dan gelen telgrafname ile birlikte 24 Mayıs 1919 tarihinde Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti’nden Sadrazamlığa gönderilmiştir. Sadrazamlığa gönderilen bu yazıda şöyle denilmektedir:

*“İstanbul’da müteşekkil İngiliz Muhibleri Cemiyeti namına Said Molla Bey tarafından belediye riyasetine çekilen telgrafnamede her taraftan İngiliz müzaheretine müracaat olunması lüzumu bildirildiğinden bahis ile istifsar-ı muameleyi havi Hüdavendiğâr vilayetiyle İzmit Mutasarrıflığı’ndan alınan telgrafnamelerin suretleri leffen takdim kılınmış ve bu müracaatın bütün vilâyata şamil olduğu cereyan-ı halden anlaşılmuş olmağla iktizasının emr ve inba buyurulması ma’ruzdur. Ol babda.”*¹⁸

Sadaret makamının bu yazıya ne cevap verdiği şu an için malumumuz değildir. Bununla birlikte Kütahya Mutasarrıfının konuyla ilgili olarak

¹⁶ **Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci: I. ve II. Meşrutiyet**, I. Cilt., Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı yayınları: No:14, Ankara 1997, s.328-331.

¹⁷ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Tasnifin Kodu: DH.KMS, Tarih: 1331.S.26, Dosya No: 52-1, Gömlek No:98.

¹⁸ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Tasnifin Kodu: DH.KMS, Tarih: 1331.S.26, Dosya No: 52-1, Gömlek No:98.

Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta ve Dahiliye Nezareti'nden cevaben yazılan telgrafta ilginç bir ifade bulunmaktadır.

“*Kütahya Mutasarrıfı Fevzi*” imzalı olan ve Dahiliye Nezareti'ne gönderilen telgrafa göre “*Tarihi münasebetler dolayısıyla zaten bütün Osmanlılar İngiliz muhibbi olmakta müttehid ise de şeklen İngilizliğe hasr edilen rabıta-i samimiyetin sair düvel-i itilafıye mümessilleriyle matbuata aks ettirilmesi başka nokta-i nazarla mahzurlu*”dur. Bu nedenle Kütahya mutasarrıfı Dahiliye Nazırı'nın “*mütalâa-i devletleri*”nin bildirilmesini istemektedir. Ancak Mutasarrıf bu “*mahzurlu nokta-i nazarların*” neler olduğunu açıklamamaktadır.

Kütahya Mutasarrıfı'nın telgrafına Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nce “*mahrem şifre*” ile verilen cevap ise şöyledir:

“*Kütahya Mutasarrıflığı'na*

Mahrem Şifre

24 Mayıs 335. İngiliz Muhipleri Cemiyeti hakkındaki mütalâanız musibdir. Hakîmane idare-i maslahat edilmesi mütemennadır.”¹⁹

Kütahya Mutasarrıfı, “*Tarihi münasebetler dolayısıyla zaten bütün Osmanlılar İngiliz muhibbi olmakta müttehid ise de şeklen İngilizliğe hasr edilen rabıta-i samimiyetin sair düvel-i itilafıye mümessilleriyle matbuata aks ettirilmesi başka nokta-i nazarla mahzurlu*” dur diyerek, Dahiliye Nezareti'nin görüşünü istemiş, ancak “*mahzurlu olan nokta-i nazarların*” neler olduğunu açıklamamıştı. Bununla birlikte bu cevaptan Mutasarrıflığın, İngiliz taraftarlığının açıkça savunulmasını doğru bulmadığı, ama bunu açıkça söylememeyi tercih ettiği sonucunu çıkarabiliriz.

Dahiliye Nezareti ise, Mutasarrıflığın yukarıdaki görüşü için, “*İngiliz Muhipleri Cemiyeti hakkındaki mütalâanız musibdir. Hakîmane idare-i maslahat edilmesi mütemennadır.*” diye cevap verdiği göre, İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin ilk kurulduğu günlerde, başka bir belge elde olmadıkça, İstanbul hükûmetince cemiyetin açıkça desteklenmediği söylenebilir. Hükûmetin bu tavrı takınmasında İzmir'in işgalinin yarattığı tepkiler ve düzenlenen mitinglerin etkili olduğu da düşünülebilir. Ayrıca Atatürk de **Nutuk**'ta bu konuya değinerek, söz konusu telgrafta açıklanan siyasetin “*millî bağımsızlığımız ile ne dereceye kadar yararlı olabileceğini Bâb-ı âli'den sordum. Uygun görüldüğüne ve onaylandığına dair bir cevap almadım*”²⁰ demektedir.

¹⁹ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Tasnifin Kodu: DH.KMS, Tarih: 1331.S.26, Dosya No: 52-1, Gömlek No:98.

²⁰ **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Kaynak Yayınları, Cilt:3, İstanbul 1999, s.328. (26 Mayıs 1919 tarihli telgraf); “*Bu meselede hükûmetin alâkasının derecesini anlamak için Sadrazam olan Ferit Paşa'dan keyfiyeti istilam ettim, hiçbir cevap alamadım.*” **Türk Palamento Tarihi**, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönemi 1919-1923, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:4, Ankara 1994, s.44. (Mustafa Kemal Paşa'nın 24 Nisan 1920 tarihli konuşması)

*Sait Molla'nın Telgrafı ve Türkiye Kamuoyu*²¹

Sait Molla'nın telgrafının İzmit'te, Bursa'da, Kütahya'da, Sivas'ta ve Silifke'de etki yaratmış olduğu görünmektedir. Telgraf belediye başkanlıklarına çekilmiş olmasına rağmen, görebildiğimiz kadarıyla, İstanbul hükûmeti'nden konuyla ilgili bilgi isteyen belediye başkanlıkları değil, valilik ve mutasarrıflıklar olmuştur. Valilik ve Mutasarrıflıkların sözkonusu telgrafları şu kronolojik sırayı izlemektedir:

1. İzmit. 23 Mayıs 1919. "İzmit Mutasarrıfı Ahmet" imzalıdır.
2. Bursa. 24 Mayıs 1919. "Vali Vekili Şefik" imzalıdır.
3. Kütahya. 25 Mayıs 1919. "Mutasarrıf Fevzi" imzalıdır.
4. Sivas. 26 Mayıs 1919. "Vali Vekili Hasbi" imzalıdır.
5. Silifke. 27 Mayıs 1919. "Mutasarrıf Vekili Mehmet Ali" imzalıdır.

Dahiliye Nezareti'ne gönderilen bu telgraflarda mutasarrıflık veya valiliklerin görüşleri hakkında bazı ipuçları bulunmaktadır. Buna göre:

1. İzmit Mutasarrıflığı herhangi bir görüş bildirmemekte ve "Bu babdaki iradeleri müsta'ciliyet ve ehemmiyetle müsterhamdır." diyerek hükûmetten talimat beklemektedir.

2. Bursa valiliğinin görüşü ilginçtir. Valiliğe göre, "Halk esasen hissiyât-ı cerihadarını bu sırada lüzumu vechile mümessilîn-i müşarunileyhime arz ve iblağdan ve makamât-ı aliye-i saireye temhiden geri kalmamakta"dır. Bu nedenle "Molla Bey'in bu tebliği şayan-ı teemmül ve nazar-ı dikkat" olmamıştır. Öyleyse denilebilir ki, Bursa Valiliği Sait Molla'nın isteklerine olumlu gözle bakmamaktadır.

3. Kütahya Mutasarrıflığı da Sait Molla'nın isteklerini olumlu bulmamaktadır. Mutasarrıfa göre, "Tarihi münasebetler dolayısıyla zaten bütün Osmanlılar İngiliz muhibbi olmakta müttehid ise de şeklen İngilizliğe hasr edilen rabıta-i samimiyyetin sair düvel-i itilafiye mümessilleriyle matbuata aks ettirilmesi başka nokta-i nazarla mahzurlu"dur. Bu yüzden mutasarrıflık Dahiliye Nezareti'nden "mütalâa-i devletleri istizan olunur." diyerek talimat beklemiştir.

4. Sivas Valiliği, telgrafında, Sait Molla'nın telgrafına kısaca değindikten sonra "Gerçi devlet ve millet ve vatanımızı tahlis maksadıyla her ne lazımsa yapmağa müheyyayız." demektedir ve şöyle devam etmekte idi: "Lâkin buna dair hükûmetten vilayete veya İtilaf Fırkası Merkez-i Umûmisi'nden bura şu'besine bir iş'ar olmadığı cihetle bu gibi

²¹ Konuyla ilgili olarak, Kütahya'dan, Silifke'den, Sivas'tan, Bursa'dan ve İzmit'ten İçişleri Bakanlığı'na yazılar yazılmıştır. Sadece 5 telgrafa dayanarak "kamuoyunun görüşüdür" diye fikir ileri sürmenin eksikliğinin farkındayız. Bununla birlikte ileride başka telgraflar da bulunduğu, bu konuda daha sağlam bir düşüncenin ortaya konulabileceğine inanıyoruz.

telgrafnamenin millet tarafından keşidesinde mahzur-ı siyasi olup olmadığının sür'at-i iradesi müsterhamdır."

Görüldüğü gibi Sivas valiliği "devlet, millet ve vatanın kurtuluşu için gereken her şeyi yapmaya hazırız" demektedir ama Sait Molla'nın istekleri konusunda ne hükûmetten ne de Hürriyet ve İtilaf Fırkası merkezinden kendilerine veya Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Sivas şubesine bilgi verilmediğini belirtmekte idi. Bu nedenle valilik, Sait Molla'nın istediği şekilde telgraflar çekmenin "siyasî bir mahzuru" olup olmadığını hükûmetten soruyordu. Sonuç olarak Sivas Valiliği'nin de bu konuda hükûmetin veya Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın açık talimatı olmadığı sürece harekete geçmeyi doğru bulmadığı söylenebilir.

5. Silifke Mutasarrıf vekilinin imzasını taşıyan telgrafta ise Sait Molla'nın isteklerinin "*hükûmetin siyasetine muvafık olup olmadığında*" tereddüde düşüldüğü belirtilerek yapılması gereken konusunda hükûmetten talimat beklenmekte olduğu yazılmıştır.

Şu halde denilebilir ki, bu telgraflardan hiç birisi Sait Molla'nın isteklerinin uygun bulunduğu ve bu konuda harekete geçildiği bilgisini vermemekte ve ancak konuyla ilgili olarak hükûmetten talimat beklendiğini yazmaktadır. Ayrıca hem Bursa Valiliği hem de Kütahya Mutasarrıflığı Sait Molla'nın isteklerinin uygunsuzluğunu dile getirmişlerdir. Kütahya Mutasarrıfının telgrafı için, muhtemelen yetkili birisi tarafından, "*Mütalaanız musibdir.Hakimâne idare-i maslahat edilmesi*", Silifke ve Sivas'tan gelen telgraflara da "*hıfzı emir buyurulmuştur.*" notları düşülmüştür.

Propaganda Amaçlı Bir Mektup

Bu arada Sait Molla'nın sahibi olduğu **İstanbul** gazetesinin 24 Mayıs 1919 tarihli sayısında aşağıdaki mektup yayınlanmıştır.

"Aldığımız Mektuplardan:

İngiliz Muhibleri Cemiyet-i Muhteremesine

Muhterem Efendiler,

Mütareke için Mondros limanına memurlarımız gittiği zaman bildiklerime birçok lakırdılarla mütareke şeraitiyle vakit geçirilmeyip İngiliz hükûmet-i fahimesinin adaletine ve himayesine iltica ederiz, deyip işin içinden çıkmalıdır dedimdi. Evet kuyudât-ı tarihiyye nokta-i nazarından İngilizlerin bize etmiş oldukları iyilikleri biz Türklerin hiç unutmaması lâzım gelirdi. Ama ne çare olan oldu. Şimdi aklımızı başımıza alıp çaresine bakalım. İngilizlerin Türklere ettikleri iyilikler gelince (1) Napolyon Bonapart'tan Mısır'ı alıp tekrar Devlet-i Aliyye'ye iade etmesi (2) Rusya İmparatoru Birinci Nikola'nın 1853 senesinde İngiltere'ye Memalik-i Osmaniyye'nin Rusya ile İngiltere arasında taksimi teklifine muhalefette bulunması (3) Kırım muharebesinde Türkiye'nin Rus istilasından halâsi için

yapmış olduğu fedakârlığı (4) doksan üç harbinde donanmasıyla İstanbul'a gelip Rusların İstanbul'a girmesine mümanaatta bulunması gibi vukuatı hiçbir vakit kalbimizden çıkarmamalıyız. Demek oluyor ki İngiltere bizi dört defa düşman istilasından kurtarmıştır. Bu nikat-ı nazardan İngilizler bizim eski dost ve müstahlisimizdirler. Bu ana kadar İngilizlerden bize hiçbir fenalık ve topraklarımıza hiçbir taarruz vaki olmamıştır. Süveys'ten ta Bab-ül-mendeb'e ve Bab-ül-mendeb'den Hürmüz Boğazı'na ve oradan Basra'ya kadar Arabistan şibih-ceziresi sevhilinde bulunan adalara bahusus Eminönü'nde Valide Hanı'nın yeri kadar şerefli ve kıymetli olan ve Süveys ile Bab-ül-mendeb arasındaki cadde üzerinde bulunan Farsan adalarına ve bunlar gibi mühim noktaları teşkil eden diğer adalara tecavüz etseydi kim ne diyebilirdi. Fakat böyle ehemmiyetli noktalara tecavüz etmedi. Hatta mezkûr adaların çoğu üzerinde Devlet-i Aliyye'ye tabi olduklarına dair hiçbir alâmet de bulunmazdı. Doğrusunu söylemek lazım gelirse İngiltere hükûmeti cezair-i mezkûre gibi ehemmiyetli nikatın yabancı ellere geçmemesi için Allah tarafından memur edilmiş bir bekçi makamında idi.

Efendim, şunu arz etmek istiyorum ki: Yanlış olarak biz İngilizleri düşman telakki ettik. Pek çok yanıldık. Bari bundan sonra yanılmayalım. İngiliz dostluğuna dört el ile sarılalım. Necatımız ancak İngilizlere dost olmamızla husûle gelebilecek. Görmeyen ve gezmeyen ve tarih okumayan milletdaşlarımızı ikaz edelim. Daha söyleyecek şeyler çok ise de başımızı ağrıtmamak için bu kadar sözü kâfi gördüm. Cemiyet-i muhteremenize aşağıda isimleri yazılanları dahil etmenizi rica ederim muhterem efendilerim.

Kızıldağ'da Kayışdağı yolu üzerindeki hanesinde mukim Bahriye Kolağalığı'ndan mütekaid Bahaeddin. Mümaileyhin zevcesi Zeynep ve kerimleri Şehr-i ziya ve Hadiye ve Sıdika, Göztepe'de Kömür ticaretiyle meşgul Mehmet.²²

Bu mektubun, cemiyetin propagandasını yapma amacını taşıdığını, halkın cemiyeti olumlu karşıladığı ve cemiyete üye olmak için adeta yarıştığı izlenimini vermeyi hedeflediği söylenebilir. Kaldı ki, mektubun kimin tarafından yazıldığı da tam olarak belli değildir.

Cemiyetin İstanbul Dışındaki Şubeleri

İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin İstanbul dışında²³ Edirne, Giresun, Çorlu, Ankara, Konya ve Eskişehir'de şubelerinin olduğu belirtilmektedir.²⁴ Ancak, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ama ne yazık ki hazırlanma tarihi belli olmayan bir belgeye göre ise, İngiliz Muhipleri

²² İstanbul, 24 Mayıs 1335/1919, s.2. Bu mektup enteresandır. Çünkü cemiyet 23 Mayıs'ta kurulmuş, hemen mektuplar gelmeye başlamış(?) ve bunlardan birisi (?) 24 Mayıs 1919 tarihinde yayımlanmıştır.

²³ Cemiyetin İstanbul şubelerinin isim ve adresleri için bkz. Musa Çadircı, a.g.e. s.82-84.

²⁴ Bkz. Cengiz Dönmez, **Millî Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet:İngiliz Muhipleri Cemiyeti**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1999, s.99-103;

Cemiyeti'nin sadece Hüdavendigâr vilayeti merkezinde ve Ankara vilayeti Nallıhan kazasında birer şubesi bulunmakta idi.²⁵

İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin Üyeleri

İngiliz Muhipler Cemiyeti ile ilgili çalışmalarda cemiyetin üyelerinin kimler olduğu konusunda çeşitli bilgiler vardır.²⁶ Bizim bu çalışmamızda söz edeceğimiz isimler ise bir öğrencimiz tarafında Kastamonu'da bulunmuş bir defterdeki kayıtlara dayanmaktadır. Defterdeki birçok kayıttan kaydı tutan kişinin resmi bir görevli, belki de bir polis, olduğu düşünülebilir.

Defter kaydına göre, bu liste 27 Kânun-ı sâni 37 (27 Ocak 1921) tarih ve 238 numaralı yazıdan sonra 937/99 sıra numarasıyla kaydedilmiştir. Bu bölüm "*İngilizlerin hesabına hizmete dahil olup Anadolu'ya gelecekleri müstahber kılınan eşhasdır.*" başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında verilen bilgiye göre "*İngiliz Muhipler Cemiyetine Mensup Kesan*" şunlardır:

<i>Eyüp'de Akif Bey</i>	<i>Hariciye Evrak Müdürü</i>
<i>Yusuf Kenan Efendi</i>	<i>Evkaf Müfettişlerinden</i>
<i>Naşid Bey</i>	<i>Evkaf Levazım Müdürü</i>
<i>Tahsin Bey</i>	<i>Mühendis</i>
<i>İslâmbey'de Ahmet Bey</i>	<i>Dava Vekili</i>
<i>İslâmbey'de Sıdkı Bey</i>	<i>Beyoğlu Posta Memurlarından</i>
<i>Rami karyesinden Mehmet Pehlivan</i>	
<i>Alemdarcı Maruf Kadri Pehlivan</i>	
<i>Eyüp'de Hafız Halim Efendi</i>	
<i>Eyüp'de Bahçeli Cemal Efendi</i>	
<i>Rami Karyesinden Hüsnü Efendi</i>	

Fener merkezinde Kiremit Karakolunda komiser muavini Ramiz İsmail Efendi. Müteferrikada müstahdem komiser muavini Balat civarında sakin Arnavut Şaban Efendi. Komiser muavinlerinden İslâmbey'de Fehmi Bey. Bahriye yüzbaşılardan Fener'de Sami Bey. İkinci komiser Rami'de Hacı Yusuf Damadı Ahmet Efendi. Drakman'da Şevket Efendi. Sabık Hartum gemiler tahsil şubesi muavini Sultan Selim cami'-i şerif Hafız Cemal Efendi. Arnavutköy merkez memuru Hacı Kemal Efendi. Sultan Selim'de Muhtar

²⁵ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Tasnifin Kodu: DH.EUM.AYŞ, Dosya No: 64, Vesika No: 40. Bu belgede birçok parti, dernek ve cemiyetin ülke genelindeki şubelerinin listesi bulunmaktadır. Bununla birlikte ülke genelini kapsayan bu belgede sayın Cengiz Dönmez'in belirttiği yerlerde bu cemiyetin şubelerinin olduğu görülmemektedir. Bu şubeler, eğer varsa, belki bu belgenin hazırlanmasından sonra açılmış olmalıdır. Belge için bkz. Ekler.

²⁶ Bkz. Fethi Tevetoğlu, a.g.e.; Cengiz Dönmez, a.g.e.; Musa Çadırcı, a.g.e. ve Tarık Zafer Tunaya, a.g.e. Musa Çadırcı'nın makalesinin ekinde birçok üyenin resmi de bulunmaktadır.

Bey. Gümrük Muayene Memurlarından Taksim Merkez Memuru Sıdkı Efendi. Darülfünun Tarih Şubesinde Mes'ud. Sultan Ahmet'te Mukim Evkaf Nezareti Mebani-i Vakfiye müderrisi Abdülkerim Bey. Dar-ı Hilafet-i Aliye Müfettişlerinden Kalkandereli Vehbi Efendi."

Söz konusu defterdeki bir diğer başlık "İngiliz Muhipler Cemiyeti Azayı Sabıkasından Olup Elyevm İngiliz Casus Teşkilatında İstanbul Şubesinde Müstahdem Olanların Bir Kısmı" dır. Bu bölümde yer alan isimler ise şunlardır:

"Eyüplü Hüsnü Efendi

Seyyahiye komiserlerinden Arapgirli Mustafa Efendi

Sabık Polis komiserlerinden Ürgüplü Mustafa Efendi

Ser Komiser Rıza Efendi

İstanbul'da Cihangir'de mukim Rum milletinden Apostol Efendi

Polis Müdürü Hasan Tahsin Bey

Kısm-ı siyasî müdür-i sabıkı Şeref Bey

İzmirli Hafız İbrahim Efendi

Maruf İzmirli Mahmut Bey

İzmir vali-i sabıkı Rahmi Bey ile müşareket olan Arnavut Celeb Mustafa

Sevr i sefain müfettişlerinden Stos Efendi

Tayyareci meşhur Mehmet Ali Efendi

Edremitli Veli Efendi

Umûr-ı siyasiyye şubesi sabık mensuplarından ağır topçu mülazım-evveli Fahri Efendi

İngiliz mümessil-i askerîsi nezdinde erhad zabiti Sedad

Giritli Asım Efendi

Hariciye Nezareti mühimmesi müdüriyeti Resmî Hasan Bey

Lapseki Kaymakam-ı sabıkı Hamdi Bey"

SONUÇ

23 Mayıs 1919 tarihinde kurulan İngiliz Muhipler Cemiyeti, Sait Molla imzasıyla, aynı gün, bütün belediye başkanlıklarına gönderdiği bir telgrafla halktan açık destek istemiştir. Ancak bu telgrafa olumlu bir cevabın alınmadığı görülmektedir. Telgrafın ulaştığı belediye başkanlıklarının bağlı olduğu valilik ve mutasarrıflıklar Sait Molla'nın istekleri yönünde harekete geçmemeyi tercih etmişler ve hükûmetten konuyla ilgili talimat beklemişlerdir. Hükûmet ise ne cemiyet lehinde ne de aleyhinde açık bir tavır ortaya koymamıştır. Denilebilir ki, İngiliz Muhipler Cemiyeti ilk kurulduğu günlerde açık olarak halkın veya hükûmetin desteğine sahip olmamıştır.

BELGE I**Şifre Telgrafname****Bâb-ı âli****Dahiliye Nezareti****Şifre Kalemi****Tarih-i keşidesi:23 Mayıs 35****Kaleme vürudu:24 Mayıs 35****Mahreci:İzmid**

İngiliz Muhibleri Cemiyeti namına Said Molla tarafından Belediye riyasetine gelen telgrafnamede her taraftan İngiliz müzaheterine müracaat olunması iş'ar olunuyor. Bu babdaki iradelerini müsta'ciliyet ve ehemmiyetle müsterhamdır.

23 Mayıs 35**İzmid Mutasarrıfı****Ahmet**

BELGE II**Şifre Telgrafname****Bâb-ı âli****Dahiliye Nezareti****Şifre Kalemi****Tarih-i keşidesi:24 Mayıs 35****Kaleme vürudu: 24 Mayıs 35****Mahreci:Bursa**

Bu kere Dersaadet'te teşekkül eden İngiliz Muhipler Cemiyeti müessislerinden Said Molla Bey tarafından Belediye Riyaseti'ne çekilen telgrafta vatanımızın imkân-ı istihlâsını te'min için vilayet ahalsinin hemen cemiyet-i mezkûreye iştirak eylediklerini ve İngiliz muhabbet ve taraftarlığı hususundaki hissiyât-ı fevkalade-i umumiyeleriyle ingiliz müzaheretini talep ettiklerini bila-istisna tekmil mümesillere ve hükûmet ve gazetelere derhal telgrafla iş'ar eylemeleri muktezi idüğü bildiriliyor. Halk esasen hissiyât-ı cerihadarını bu sırada lüzumu vechile mümessilîn-i müşarunileyhime arz ve iblağdan ve makamât-ı aliye-i saireye temhiden geri kalmamakta bulunmasına nazaran Molla Bey'in bu tebliği şayan-ı teemmül ve nazar-ı dikkat olmadı. Ferman.

23/24 Mayıs 35**Vali Vekili****Şefik**

شيفره نقر افنامه

 شيفره قلمی

تاريخ كشيدوسى
 قلمه ورودى

تاريخ
 ورودى

مخرجى
 بروك

سياح
 دس

اقننام
 دس

بوكره رسالته تكميله انگيز مجده حق مؤسسه سید مدینه فرزنده بدیه بیسنه قیلیمه خواننده
 حوزة اعداد استند صحن تا بیه ایوه ولایت اعلیٰ سینه همایه جمعیت مذکوره به استاذ ایدیکورن انگیز محبت
 و طراف این حضرتده که حیانه فوعلعاده همربه بود انگیز نظهرت عیب ایدیکورن بدوستانه
 مننده و حنوت و فوعلعاده اشیا ایدیکورن تقفان ایدیکورن ایدیکورن خمنه اسات حیات جریه ایدیکورن
 بر صره ده لوزن و جراید تکلیف م الیه وجه و ایدیکورن و تقاضایه ساره به تمهید ده ایدیکورن
 قی صغه بوشن نطق مدینه بوشن ایدیکورن ایدیکورن ایدیکورن ایدیکورن ایدیکورن

وای کرای
 شیفه

 تاریخ

BELGE III
Şifre Telgrafname

Bâb-ı âli

Dahiliye Nezareti

Şifre Kalemi

Tarih-i keşidesi: 25 Mayıs 35

Kaleme vürudu: 25 Mayıs 35

Mahreci: Kütahya

Said Molla imzasıyla belediye riyasetine çekilen telgrafnamede vatanın imkân-ı istihlâsını İngiliz müzaheretinde gören heyet İngiliz Muhibleri Cemiyeti'ni teşkil ettiklerinden vilâyattaki ahâlinin de bu cemiyete iştirak eylediklerini ve İngiliz muhabbet ve taraftarlığı hakkındaki hissiyât-ı umumiyelerini ve İngiliz müzaheretini talep ettiklerini bilâ-istisna tek mil mümessillere ve hukûmete ve gazetelere telgrafla iş'ar eylemeleri lüzumu bildirilmektedir. Tarihi münasebetler dolayısıyla zaten bütün Osmanlılar İngiliz muhibbi olmakta müttehid ise de şeklen İngilizliğe hasr edilen rabıta-i samimiyetin sair düvel-i itilafiye mümessilleriyle matbuata aks ettirilmesi başka nokta-i nazarla mahzurlu görüldüğünden mütalâa-i devletleri istizan olunur. 24 Mayıs 35

Mutasarrıf

Fevzi

Mütalâanız musibdir. Hakîmâne idare-i maslahat edilmesi.

شيفره تلفراتنامه

تقاسم

سپاه

تاریخ کشیدگی
قلعه وردی

مارس ۲۰
۲۰۰۰

خارجی
کوتاه

خالدی زاری

شيفره قلمی

سید مد اصفیه بدم ریاسته جلیله تفذاتام دضند انقاه استولض انقلز
 فیه هتیه کورمه هتیه انقلز محمدی جفنی تکیه انقلز دربارگی اهالی نکل
 به جفیه استراک انقلز دانقلز محبت طرفدانی ضلعه کی حسابه عمری لاری دانقلز
 فیه هتیه ضبه انقلز بیلا استفا تکیه مقلده دکلوه دغز لره تفقرله اسقا
 ایلمدی لزونی بیدری بلده در تاریخ مناسبت طرفه سید ذاتا نبوه عم نیدر انقلز
 کجی اولمده مندریم سکلا انقلز که هر ایلمه اریله صمیمیت سار دوا
 استلافه مقلدم مطوعانه کله ایندیرن بقه نقره نظره مخدوم کی کور لیدر
 معنه دولتی ایندیه اولمور
 تقف
 خرمه

مطالعہ کتبہ، حکیمانہ ادارہ، حکومت اہل سی

BELGE IV
Şifre Telgrafname

Bâb-ı âli

Dahiliye Nezareti

Şifre Kalemi

Tarih-i keşidesi: 26 Mayıs 35

Kaleme vürudu: 27 Mayıs 35

Mahreci: Sivas

Gayet müsta'celdir.

Said Molla imzasıyla Belediye'ye varid olan telgrafnamede İngiltere Devleti'nin müzaheretine müracaat etmek üzere İngiliz Muhibbi Cemiyeti teşkil ettiğinden taşralarda dahi böyle heyetin teşkil ve İngiliz mümessiline müracaat eylemesi beyan olunmuş ve gerçi devlet ve millet ve vatanımızı tahlis maksadıyla her ne lazımsa yapmağa müheyyayız. Lâkin buna dair hükûmetten vilayete veya İtilaf Fırkası Merkez-i Umûmisi'nden bura şu'besine bir iş'ar olmadığı cihetle bu gibi telgrafnamenin millet tarafından keşidesinde mahzur-ı siyasi olup olmadığının sür'at-i iradesi müsterhamdır.

25 Mayıs 335

Vali vekili

Hasbi

Hıfzı emir buyurulmuştur.

27 Mayıs 35

(Kalem-i Mahsus)

شيفره تلفرافنامه ۵۱

شیفره قلمی
خاندان خانی
میرزا

مخرجه میونس

تاریخ کشیده می
۲۷
۲۷

میان و س
تاریخ و س

غایت مستعبد

بسم الله الرحمن الرحيم
اینج اوزره انقیز مجلی هیئت تشکیل ایته کینج لایحه لارده دهن بیلر هکیم تشکیل و انقیز هیئته
مراجعه ایله بایه اولسه و کیم دولت دولت دو لایحه تمهیل مقصدیه هکیم لازمه بایه بیلر
لکه بیلر دایره حکومتی و یا ایستاد فو قه مرکز جمعیت بر ایشیه بر ایشیه اولماری بیلر
بدرجه تلفرافنامه دولت لایحه کینه منقذ و سیاسه هکیم اولماری بیلر بیلر اراده سینه
ولایه و کیم
حبی
(۵۰ مارچ)

نعم محفوظه

BELGE V**Şifre Telgrafname****Bâb-ı âli****Dahiliye Nezareti****Şifre Kalemi****Tarih-i keşidesi: 27 Mayıs 35****Kaleme vürudu: 27 Mayıs 35****Mahreci: Silifke**

Dersaadette teşekkül etmiş olan İngiliz Muhibleri Cemiyeti tarafından Belediye Riyaseyi'ne çekilen telgrafta vatanımızın ümid-i istihlâsı İngiliz müzaheretinde görüleceği anlaşıldığından vilayetçe İngiltere taraftarlığı hakkında hükûmete ve düvel-i itilâfiye mümessillerine müracaat edilmesi iş'ar edilmiş ise de bu hususun hükûmetin siyasetine muvafık olup olmadığında tereddüd edilmekte olduğundan iktizasının emr ve iş'ar buyurulmasına muntazırım. 26 Mayıs 35.

Mutasarrıf Vekili**Mehmet Ali****Hıfzı emir buyurulmuştur.****27 Mayıs 35.****(Kalem-i Mahsus)**

BELGE VI**Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti****Tarih-i Tebyiz: 24 Mayıs 35****Huzur-ı Âli-i Hazret-i Sadaretpenahiye**

İstanbul'da müteşekkil İngiliz Muhibleri Cemiyeti namına Said Molla Bey tarafından belediye riyasetine çekilen telgrafnamede her taraftan İngiliz müzaheretine müracaat olunması lüzumu bildirildiğinden bahis ile istifsar-ı muameleyi havi Hüdavendiğâr vilayetiyle İzmir Mutasarrıflığı'ndan alınan telgrafnamelerin suretleri leffen takdim kılınmış ve bu müracaatın bütün vilâyata şamil olduğu cereyan-ı halden anlaşılmiş olmağla iktizasının emr ve inba buyurulması ma'ruzdur. Ol babda.

(Tebyiz)

BELGE VII**Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti****Kütahya Mutasarrıflığı'na****Mahrem Şifre****(Tarih-i tebyiz: 25 Mayıs 335)****24 Mayıs 335 İngiliz Muhipleri Cemiyeti hakkındaki mütalâanız musibdir. Hakîmane idare-i maslahat edilmesi mütemennadır.**

